

БИЗНЕС ПЛАН

БИС/ТК 94

ОПАЗВАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

1 БИЗНЕС СРЕДА НА БИС/ТК

1.1 Описание на бизнес средата

България има 130-годишна история в опазване на своето културно наследство. Културното наследство, във всичките си материални и нематериални елементи, представлява фактор, който е от съществено значение за развитието на обществото въз основа на диалога между общностите, зачитането на идентичностите и има все по-важна роля за развитието на регионите. Същевременно то е и мощен катализатор за социално и икономическо развитие посредством дейностите, които поражда, като допринася за осъществяване на целите и на други сектори.

България притежава значим ресурс от недвижими и движими културни ценности, които трябва да бъдат опазвани и представяни по възможно най-добрия начин. Към момента по реда на националното законодателство са защитени близо 40 хил. недвижими културни ценности, 7 от които са вписани в *Списъка на световното културно наследство*, а в музеите и художествените галерии се съхраняват над 7 млн. експонатата. Това огромно богатство непрекъснато се допълва и обогатява, което налага преосмисляне на социалната роля на музеите и все по-нарастващата необходимост от привличането на широката публика към процеса на опазване на този потенциал през ХХІ в. Тази тенденция значително се активизира през последното десетилетие, когато дейностите по издирване, съхраняване и осигуряване на широк достъп на обществото до културното наследство се поставиха в центъра на неговия интерес, като заедно с това се осъзна, че развитието на сектора следва да е в синхрон с европейските и световни тенденции. Важно е да се спомене, че България е сред най-богатите страни в Европа по своето културно-историческо наследство. То е забележително не толкова със своята многобройност, колкото със своята историческа многопластовост и културно многообразие.

Динамиката в следните политически, икономически, технически, регулаторни, правни, обществени и/или международни фактори описва бизнес средата на индустриалния сектор, на продуктите, на материалите, както и на практиките, свързани с обхвата на ТК 94. Тази бизнес среда може значително да повлияе върху разработваните стандарти и тяхното съдържание.

Политиката по опазване на културното наследство е обвързана и с редица стратегически документи на национално и международно ниво като: *Програмата за управление на правителството на Република България за периода 2017-2021 г.*, *Стратегия „Европа 2020“* и документа *„Териториален дневен ред на Европейския съюз 2020“*, *Препоръка на ЮНЕСКО за историческия градски пейзаж (2011)*; *Препоръката на ЮНЕСКО относно опазването и популяризирането на музеите и музейните колекции, тяхното многообразие и роля в обществото*, приета от 38-та сесия на Генералната конференция на ЮНЕСКО през 2015 г., *Национална концепция за пространствено развитие 2013-2025 г.* Националното законодателство отчита във висока степен разпоредбите на конвенциите на Съвета на Европа и на ЮНЕСКО, отнасящи се до културното наследство, по които България е страна. От особено важно значение са *Стратегията за културното наследство в Европа през 21 век* и *Препоръката на Комитета на министрите към държавите-членки от февруари 2017 г.*, които определят приоритетните насоки за опазване, социализация и представяне на културното наследство, с което да бъде утвърдена неговата роля като фактор за социално и икономическо развитие.

Създадената правна рамка регламентира националната система за опазване, включваща държавните и общинските органи на управление и контрол, музеите, културните организации и др. Дейността се осъществява в сътрудничество с Българската академия на науките, висшите училища, творчески съюзи, професионални сдружения и други неправителствени организации. В тази връзка все повече се разширява мрежата от сдружения и организации на професионален принцип. През последните години опазването на културното наследство ангажира вниманието на все по-широки обществени среди. Проблемите на юридическата и физическата защита на културните ценности придобиват все по-голяма гражданственост и са обект на повишена обществена чувствителност. Във все повече общини нараства активността за формиране и реализиране на местни политики в областта на движимото и недвижимото културно наследство. Реализирана е частична деконцентрация на дейностите по контрола върху опазването на културните ценности, както и частична децентрализация със създаването на общински звена. Общинските звена са регламентирани от Закона за културното наследство (ЗКН).

Създаването на *Регистър на движимите културни ценности* е едно от изискванията на *Закона за културното наследство* и съответства на европейските приоритети за улесняване и разширяване на достъпа до културното наследство чрез неговата дигитализация.

Дигитализацията на движимото културно наследство ще позволи по-добър достъп и ефективно използване на ресурсите за развитие на културните и творческите индустрии, ще подобри взаимодействието между културните институти. Съществуват проблеми с поставянето в известност, опазването, обогатяването и социализирането на колекциите от движими културни ценности, притежавани от българските граждани.

Важно е да се вземат предвид и решенията, приети от Европейския съвет, свързани с разработване на културни програми и опазване на културната собственост, насърчаване на сътрудничеството на европейско и международно ниво:

- ⇒ Между 1986 г. и 2007 г. Европейската комисия изразходва повече от 120 млн. евро за подобряване на научните знания за опазване на културното наследство. В края на 2006 г. в рамките на Седмата рамкова програма стартира *Програма за изследване на наследството*. Броят на европейските университети, изследователски и държавни институции, допринасящи за основни и иновативни изследвания, се увеличи експоненциално през тези две десетилетия.
- ⇒ В периода 2014-2018 г. по програма “Horizon 2020” на Европейската комисия са финансирани повече от 60 проекта, свързани с опазване на културното наследство. През март 2019 г. е публикуван Доклад от Европейската комисия, свързан с предизвикателствата и перспективите за дигитализация на обектите на културното наследство в проектите по “Horizon 2020”.

С цел засилване на знанията и процесите на вземане на решения относно културното наследство в много европейски страни са финансирани изследователски програми, които подобряват методите за интервенция. Генерираните от тези програми приноси положителни резултати следва да се използват като основа за подготовка на европейски стандарти.

Стандартизацията, осъществявана от БИС/ТК 94 *Опазване на културното наследство*, играе важна роля за подпомагане опазването на културното наследство в България.

БИС/ТК 94 обхваща стандартизация в областта на опазване на културното наследство - основни ръководства и терминология, оценка на методите и материалите за консервационно-реставрационна дейност и среда на културното наследство, като огледален на CEN/TC 346 *Conservation of Cultural Heritage [Опазване на културното наследство]*.

1.2 Количествени индикатори на бизнес средата

Пазарът, свързан с опазване на културното наследство, е значителен и включва малки и средни предприятия, като фирми, извършващи консервационно-реставрационни възстановителни дейности, компании, работещи по изграждане на инсталации за културни паметници и музеи (например осветителни инсталации, климатични и отоплителни системи, контрол на качеството на въздуха), компании за опаковане и транспортиране, компании, които произвеждат технологични инструменти, измервателни уреди и оборудване за контрол и анализ, лаборатории за изпитване, производители на различни материали (например бои, камъни, пластмаси, стъкло, хартия, хоросани, цимент, дървени композити), фирми и институции за археологически разкопки и др., и всички, които носят отговорност за сгради и предмети с културно-историческа стойност.

Опазването на културното наследство е от голяма важност за много населени места, тъй като е свързано с туристическа посещаемост и често представлява основен източник на приходи за населеното място В България по данни на Националния статистически институт функционират около 130 художествени, археологически и исторически музеи. Броят на посещенията, осъществени от чуждите и местните посетители, често се разглежда като аргумент за насърчаване на защитата на наследството, и благоприятства за запазването му. Качеството на живот в историческата среда и укрепването на общата идентичност също спомагат за икономическото развитие и възможностите за заетост на местно ниво.

Стандартите, в които са посочени конкретни изисквания за продукти и методология за опазване на културното наследство, обикновено се прилагат експертно в практиката от лицата, осъществяващи дейности по консервация и реставрация. В Министерството на културата е създаден и се поддържа публичен регистър на лицата, които имат право да извършват дейности по консервация и реставрация; към момента това са 570 физически лица.

2 ПОЛЗИ, ОЧАКВАНИ ОТ ДЕЙНОСТТА НА БИС/ТК

Действащите стандарти в обхвата на БИС/ТК 94 включват основно въведени европейски (EN) стандарти като български стандарти, които са в подкрепа на националното законодателство в областта на културното наследство.

Дейността по стандартизация в областта на опазването на културното наследство е от съществено значение за придобиването на общ унифициран научен подход към проблемите, свързани с опазването. Освен това, този общ подход и използването на стандартизирани методики и процедури ще спомогне за обмена на информация, за дублиране на дейности и ще се насърчи взаимодействието между експерти и специалисти на европейско и на национално ниво, които участват в процеса по стандартизация на консервационно-реставрационната дейност.

Трябва да се подчертае, че обектите на консервационно-реставрационните работи и грижите за тях са уникални и много трудно могат да бъдат стандартизирани сами по себе си. Това е причината за дейността по опазването/съхранението да се използват стандартизирани подходи, които са съобразени със съществуването, значимостта и ценността на обектите на културното наследство, обединяващи всички професионалисти, участващи в този процес посредством споделянето на методологии и практики. Стандартите в тази област могат да се разглеждат като потенциални връзки между материалите и артефактите, наследени от миналото, от една страна и настоящата и бъдеща обществена полза, от друга.

Стандартизацията в областта на опазването на културните ценности ще спомогне за:

- улесняване на обмена между заинтересовани страни както на национално, така и на международно и европейско ниво, като се зачитат културните идентичности чрез използване на общи терминологични речници;
- подобряване на ефективността за последващо по-добро управление на финансирането на консервационно-реставрационните работи и следователно увеличаване броя на проектите за опазване и икономически ползи/възможности за нови инвестиции и съответно създаване на работни места;

- даване на точна и подходяща индикация за вида на диагностичните изследвания, които трябва да бъдат извършени, като по този начин се насърчава консервацията и реставрацията на все по-голям брой артефакти;
- разработване и подобряване на продукти, материали, оборудване и технологии, които трябва да бъдат специално използвани за опазване на културните ценности;
- повишаване на дълготрайността и намаляване на разходите за поддръжка на консервационно-реставрационните работи;
- намаляване на разходите в дългосрочен план, тъй като операциите за опазване ще са необходими по-малко във времето;
- подобряване на съхраняването и безопасността на предметите и колекциите, особено в случай на временни изложения;
- улесняване професионалната мобилност и международната търговия и увеличаване на заетостта като възможност, особено за млади консерватор-реставратори, техници и т.н.;
- улесняване и идентифициране на нуждите и възможностите за непрекъснато професионално развитие за всички професионалисти и заинтересовани страни;
- подобряване и увеличаване на знанията за значимостта на културното наследство и повишаване на вниманието към него от всички заинтересовани страни.

Разработването на стандартизирани процедури и методи за изпитване и анализ цели да осигури за всички заинтересовани участници в процеса на опазване – институции, предприятия и лаборатории, достъп до правилни и съпоставими „инструменти“ за тяхната дейност и да създаде условия за подобряване и разширяване на тяхната компетентност.

Стандартизацията в областта на опазването на културното наследство също може да потвърди необходимостта от специфични технически изисквания, които могат да повлияят върху производството и усъвършенстването на оборудване, продукти и устройства, например:

- методология, протоколи, насоки, позволяващи прилагането на по-добри практики или определяне на оборудването за консервация и реставрация;
- научно оборудване за лабораторни и *in situ* химически, геоложки, физични, механични и биологични тестове, измервания и анализ. По-специално, този тип оборудване е полезен за безразрушителни анализи и за създаване на стандартни референтни материали, чиито състав е аналогичен или съвместим с този на автентични материали, както и предоставяне на референтни данни за определени съединения, открити в материалите, разградени за целите на анализа;
- продукти, използвани в различните фази на консервационно-реставрационната работа/обработка, почистващи агенти, биоциди, уплътняващи материали, разтвори за възстановяване, повърхностни защитни материали, водоотблъскващи материали, екологични лакове и лепила, опаковъчни материали и др.;
- оборудване и технологии, използвани при консервационно-реставрационните работи (напр. уреди за контрол на влажността, микро и макрообразивни машини, лазерно оборудване), които са безопасни за употреба, спазват изискванията за опазване автентичността на обектите и на техните материали, и имат ниско въздействие върху околната среда.

3 УЧАСТИЕ В ДЕЙНОСТТА НА БИС/ТК

Всички юридически лица, заинтересовани от областта на културното наследство, имат право да номинират упълномощени представители и експерти, които да участват пряко в дейността по стандартизация на БИС/ТК 94 *Опазване на културното наследство*.

От създаването на комитета през 2009 г. до настоящия момент в него участват представители на различни групи. Към момента в ТК 94 членуват висши училища, министерства и др.

Потенциални заинтересовани от стандартизацията в областта на културно-историческото наследство в България са:

- Министерства и административни структури;
- Научни институти;
- Висши училища;
- Културно-исторически и археологически музеи;
- Браншови асоциации и съюзи;
- Потребители и др.

4 ЦЕЛИ НА БИС/ТК И СТРАТЕГИИ ЗА ТЯХНОТО ПОСТИГАНЕ

4.1 Определяне на целите на БИС/ТК

- Въвеждане на приоритетни стандарти от областта на културното наследство с превод на български език;
- Активизиране участието на експертите от ТК 94 при разработването и съгласуването на европейските стандарти и стандартизационни документи в областта на културното наследство, отнасящи се за терминология, анализ на материали, методи и материали за консервация и реставрация, възлагане на услуги за консервация и реставрация в работните групи:

CEN/TC 346/WG 1 *General methodologies and terminology [Общи методологии и терминология]*

CEN/TC 346/WG 2 *Characterisation and analysis of porous inorganic materials constituting cultural heritage [Характеризиране и анализи на порести неорганични материали, съставляващи обектите на културно наследство]*

CEN/TC 346/WG 3 *Evaluation of methods and products for conservation works on porous inorganic materials constituting cultural heritage [Оценка на методи и продукти за консервационно-реставрационни дейности върху порести неорганични материали, съставляващи обектите на културно наследство]*

CEN/TC 346/WG 11 *Conservation process [Процес на консервация и реставрация]*

CEN/TC 346/WG 12 *Showcases [Експозиционни витрини]*

CEN/TC 346/WG 14 *Monitoring of cultural deposit [Мониторинг на хранилищата на обектите на културно наследство]*

CEN/TC 346/WG 15 *Exhibition lighting of cultural heritage [Осветление при експозициите на обектите на културно наследство]*

4.2 Идентифициране на стратегиите за постигане целите на БИС/ТК

За да бъдат постигнати определените цели на БИС/ТК 94, са идентифицирани следните стратегии :

- Популяризиране на дейността на БИС/ТК 94 сред заинтересованите страни и привличане на нови членове, посредством организиране на срещи/разговори/семинари за представяне на дейността на БИС/ТК 94 и на стандартите и ползите от приложението им в практиката.
- Приоритетно въвеждане с превод на български език на европейските стандарти - терминологични стандарти и стандарти, свързани с методи и продукти за консервация и реставрация на обектите на културното наследство, като се планират финансови средства и експертни ресурси.
- Организиране на процеса за ефективно участие на експертите от БИС/ТК 94 при разработването и съгласуването на европейските стандарти и стандартизационни документи в областта на културното наследство и участие в заседания на работните групи към CEN/TC 346, в които има номинирани експерти.
- Осъществяване на сътрудничество с други технически комитети, като БИС/ТК 15 *Опазване на околната среда*, БИС/ТК 16 *Архивна, библиотечна и информационна дейност* и БИС/ТК 101 *Устойчиво строителство*.

4.3 Аспекти на околната среда

Работната програма на БИС/ТК 94 е различна с това, че не е специфична за определен продукт или система, но предоставя инструменти, които да подпомагат процесите по опазване на културното наследство.

Например, поддържането на контролирани условия в музеите, почистването на фасадите и химическият анализ на солите в порести материали оказват въздействие върху околната среда, и затова, чрез разработването на конкретни стандарти, вредните въздействия трябва да бъдат сведени до минимум.

Необходимостта от идентифициране на параметрите на околната среда и оценка на взаимодействието „материал - среда“ са също изключително важни и трябва да се отчитат при излагане на експонатите в музеите и галериите, при сгради и паметници, при временни експонатни галерии, а също и при транспортиране на подвижни обекти на културното наследство.

Безопасността е друг елемент, който трябва да се отчита, тъй като неправилна оценка на дълготрайността на един продукт може да доведе до повреда на някои от компонентите, което от своя страна да предизвика нестабилност и опасност за конструкцията.

Някои от най-важните екологични аспекти, които следва да бъдат разгледани, са:

- емисии във въздуха;
- зауствания на води във водни басейни или почва;
- използване на суровини;
- консумация на енергия и вода;
- използване на земята.

Екологичните аспекти и въздействията върху околната среда са свързани с причинно-следствена връзка. Примери за въздействията върху околната среда, които могат да бъдат повлияни положително или отрицателно, са изискванията, включени в стандартите, а именно:

- изменение на климата (чрез емисиите на парникови газове);

- замърсяване на въздуха (чрез неконтролирани / необработени или случайни емисии от прахови частици и токсични газове);
- изчерпване на невъзобновяемите ресурси (потребление на изкопаеми горива, минерали).

Стандартите трябва да отчитат тези въздействия, като в същото време отчитат нуждите на обектите и сградите на културното наследство, за да се осигури тяхното оцеляване за бъдещите поколения.

В отговор на необходимостта от намаляване на емисиите на парникови газове БИС/ТК 94 отбелязва, че:

- пестенето на енергия винаги е било в обсега на внимание при разработване на стандартите за опазването на обектите на културното наследство;
- паметниците и историческите сгради често се представят по-добре от новите сгради, когато се отчита енергийната ефективност на сградата през целия ѝ жизнен цикъл (чрез анализ на жизнения цикъл);
- трябва да се разработи цялостен подход за енергоспестяване, включително посредством дефиниране на специални изисквания при опазването на сгради, които представляват ценно архитектурно наследство;
- трябва да остане възможността да не се предприемат „никакви действия“, ако изрично не се изисква подобрение на енергийната ефективност или това е невъзможно;
- намесите, които се извършват върху паметник или друг обект на културното наследство, трябва да отговарят на изискванията на всички аспекти на устойчивото развитие.

5 ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА РАБОТНАТА ПРОГРАМА НА БИС/ТК 94

Един от основните рискове за изпълнението на поставените цели е проблемът с намиране на финансиране и планиране на бюджета, за да бъдат реализирани различните дейности, а именно: въвеждане с превод на български език на европейски стандарти в областта на културното наследство и участие на експерти от ТК 94 в заседанията на работни групи към СЕН/ТС 346. Налице е и известна динамика при участието на различните организации в дейността на БИС/ТК 94 - някои организации не са в състояние да отделят нови експерти за работа по стандартизация и/или са демотивирани за участие поради ниската степен на приложение на стандартите в български условия и това води съответно до намаляване на членовете на БИС/ТК 94. От друга страна обаче, разширява се участието с експерти в дейността на ТК 94 на други организации, както и се включват нови членове.

Друг важен фактор, изискващ внимание, е свързан с все по-високите изисквания за подготовка на експертите за участие в работата по стандартизация. Поддържането на стандартите в актуално състояние и работата на европейско и международно ниво изисква непрекъснати усилия за повишаване и поддържане на квалификацията на експертите в областта на стандартизацията, за да може тяхната дейност да бъде ефективна, както за фирмите, така и за защита на националните интереси. Обучението на експертите по програмите на БИС е един от най-ефективните начини за подготовката им за участие в работни групи към СЕН/ТС 346.